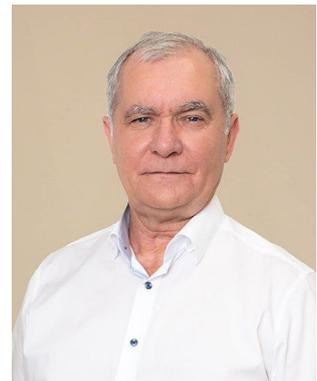

УДК 321.01:341.176(4):341.231.14
DOI 10.32782/2523-4269-2025-93-39-44

Ріжняк Ренат Ярославович,

заслужений працівник освіти України,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1977-9048>
Researcher ID: Q-3371-2019
Scopus ID: 57209170870

Туренко Олег Станіславович,

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4635-4731>
Researcher ID: IAQ-1661-2023
Scopus ID: 57221958108

Пасічник Наталя Олексіївна,

доктор історичних наук, професор,
старший науковий співробітник секретаріату Вченої ради
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0923-9486>
Researcher ID: Q-8394-2019
Scopus ID: 36069805800

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВИ ПІД ВПЛИВОМ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Статтю присвячено дослідженню еволюції концепції держави під впливом права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Обґрунтовано, що сучасні європейські інтеграційні процеси зумовлюють трансформацію класичних теоретико-правових уявлень про державу як носія абсолютного суверенітету та єдиного центру публічної влади. Проаналізовано вплив принципів примату та прямої дії права Європейського Союзу на обмеження державного суверенітету, а також значення доктрини позитивних і негативних зобов'язань держави, сформованої у практиці Європейського суду з прав людини, для переосмислення функцій публічної влади. Визначено перспективні напрями подальших наукових досліджень, пов'язані з розвитком теорії держави і права в умовах європейської інтеграції.
Ключові слова: держава, право Європейського Союзу, Європейська конвенція з прав людини, суверенітет, права людини, теорія держави і права.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку європейського правового простору характеризується поглибленням інтеграційних процесів, посиленням наднаціонального регулювання та трансформацією механізмів здійснення публічної влади. У цих умовах держава дедалі частіше функціонує не як ізольований суверенний суб'єкт, а як елемент багаторівневої правової системи,

у межах якої значну роль відіграють право Європейського Союзу та стандарти Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Це зумовлює актуальність наукового осмислення еволюції концепції держави в умовах європейської інтеграції та переорієнтації публічної влади на пріоритет прав і свобод людини.

Право Європейського Союзу та конвенційні стандарти захисту прав людини суттєво впливають на класичні уявлення про державу, її суверенітет, функції та межі здійснення владних повноважень. Принципи примату та прямої дії права ЄС, а також практика Суду Європейського Союзу, поряд із доктриною позитивних зобов'язань держави, сформованою Європейським судом з прав людини, зумовлюють переосмислення традиційних теоретико-правових конструкцій. У результаті, держава розглядається не лише як носій верховної влади, а як гарант ефективного захисту прав людини в межах європейського правового порядку.

Зазначена проблематика безпосередньо пов'язана з сучасними викликами державотворення та правозастосування, зокрема з необхідністю адаптації національних правових систем до європейських стандартів, забезпечення балансу між державним суверенітетом і наднаціональними зобов'язаннями, а також підвищення ефективності механізмів захисту прав і свобод людини. У цьому контексті дослідження еволюції концепції держави під впливом права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції з прав людини набуває не лише теоретичного, а й практичного значення для розвитку сучасної юридичної науки та вдосконалення правозастосовної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика еволюції концепції держави традиційно посідає важливе місце у дослідженнях з теорії держави і права. У працях вітчизняних науковців держава розглядається як центральний елемент політико-правової системи суспільства, що характеризується суверенністю, наявністю публічної влади та здатністю забезпечувати загальносоціальні інтереси. Зокрема, у роботах О.Ф. Скаун [1], В.В. Копейчикова [2], М.В. Цвіка [3], О.В. Петришина [4] аналізуються класичні та сучасні підходи до розуміння сутності, функцій і призначення держави, а також еволюція її ролі в умовах демократизації та утвердження принципу верховенства права. Водночас у межах теорії держави і права лише фрагментарно порушується питання впливу наднаціональних правових систем на трансформацію державності.

У зарубіжній юридичній доктрині значна увага приділяється переосмисленню державного суверенітету та концепції держави в умовах європейської інтеграції. Так, у працях Н. Маккорміка [5], Р. Алекси [6] аналізується феномен «постнаціональної» або «конституційної» держави, а також вплив наднаціональних правопорядків на класичні теоретико-правові конструкції. Ці дослідження заклали методологічне підґрунтя для розуміння держави як учасника багаторівневої правової системи, однак вони не враховували специфіку взаємодії права ЄС і конвенційних механізмів захисту прав людини.

Окремий масив наукових праць присвячений праву Європейського Союзу та його впливу на національні правові системи. В працях П. Крейга [7] і Г. де Бурка [8] досліджуються принципи примату та прямої дії права ЄС, роль Суду Європейського Союзу у формуванні автономного правопорядку ЄС, а також наслідки цих процесів для держав-членів. Вітчизняні дослідники, зокрема О.В. Задорожній [9], І.В. Яковюк [10], акцентують увагу на значенні права ЄС для розвитку національного конституціоналізму та правозастосовної практики. Разом з тим, ці праці здебільшого зосереджені на галузевому або інституційному аналізі, залишаючи поза увагою загальнотеоретичний вимір трансформації концепції держави.

Важливе місце у наукових дослідженнях посідає практика Європейського суду з прав людини, яка розглядається як ключовий чинник формування сучасних стандартів захисту прав і свобод людини. У дослідженнях Д. Харріса та М. О'Бойла [11], а також у наукових розвідках українських дослідників (С. Шевчук [12]) аналізується доктрина позитивних зобов'язань держави, принцип субсидіарності та вплив рішень ЄСПЛ на національне право. Проте, в основному, ці дослідження зосереджені на правозастосовному аспекті та не відображають вплив на еволюцію теоретичної моделі держави.

Таким чином, попри наявність значного масиву наукових праць з теорії держави і права, права Європейського Союзу та практики ЄСПЛ, проблема комплексного аналізу еволюції концепції держави під впливом права ЄС і стандартів Європейської конвенції з прав людини залишається недостатньо розробленою. Дискусійними залишаються питання співвідношення державного суверенітету й наднаціональних зобов'язань, ролі держави в багаторівневій системі захисту прав людини, а також адаптації категоріального апарату теорії держави і права до сучасних європейських правових реалій. Це зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у зазначеному напрямі.

Метою статті є дослідження трансформації концепції держави під впливом права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також з'ясування теоретико-правових наслідків цих процесів для сучасного розуміння сутності, функцій і ролі держави в умовах формування багаторівневого європейського правового простору. Досягнення поставленої мети передбачає комплексне осмислення змін у класичних уявленнях про державний суверенітет, публічну владу та гарантії прав людини з урахуванням наднаціонального характеру правового регулювання в Європейському Союзі та конвенційних механізмів захисту прав людини.

Для реалізації визначеної мети у статті поставлено такі завдання дослідження:

- проаналізувати основні доктринальні підходи в теорії держави і права щодо поняття та функцій держави в умовах європейської інтеграції;
- дослідити нормативно-правові засади функціонування правопорядку Європейського Союзу та їх вплив на трансформацію державного суверенітету;
- здійснити аналіз стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини у контексті формування нових обов'язків держави щодо забезпечення прав і свобод людини;
- визначити особливості взаємодії права ЄС і конвенційних стандартів у процесі формування сучасної європейської концепції держави.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Формально-юридичний метод застосовано для аналізу положень установчих договорів Європейського Союзу, Європейської конвенції з прав людини та рішень Суду Європейського Союзу і Європейського суду з прав людини, що дозволило з'ясувати їх нормативний зміст і юридичні наслідки для держав-учасниць. Системний метод використано з метою розгляду держави як елемента багаторівневої правової системи, у якій взаємодіють національні, наднаціональні та міжнародні правові порядки. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено співставлення

класичних теоретико-правових уявлень про державу з сучасними доктринальними підходами, сформованими під впливом права ЄС і стандартів ЄКПЛ. Структурно-функціональний метод дав змогу проаналізувати зміни у функціях держави, зокрема у сфері забезпечення та захисту прав людини, в умовах європейської інтеграції. Комплексність застосування зазначених методів забезпечило наукову обґрунтованість дослідження, а також дозволило досягти поставленої мети і сформулювати теоретично значущі висновки.

Виклад основного матеріалу. У межах класичної теорії держави і права держава традиційно розглядається як основний носій суверенної публічної влади, що здійснює верховенство на визначеній території та володіє монополією на легітимне примусове регулювання суспільних відносин. Суверенітет держави у класичному розумінні характеризується внутрішньою верховністю та зовнішньою незалежністю, що знаходить відображення у працях представників юридичного позитивізму та державницьких концепцій. Саме суверенітет розглядається як визначальна ознака держави, яка відмежовує її від інших форм публічної організації суспільства та забезпечує самостійність у прийнятті владних рішень [1; 2; 3].

Традиційна правова доктрина виходить із розуміння держави як інституції, покликаної виконувати певні функції, що відображають її соціальне призначення. До основних функцій держави класична теорія держави і права відносить забезпечення внутрішнього правопорядку, охорону суспільних відносин, реалізацію публічної влади, а також захист територіальної цілісності та безпеки. Функції держави, як правило, поділяються на внутрішні та зовнішні, що відповідає уявленню про чітке розмежування сфер внутрішньої компетенції держави та її взаємодії з іншими державами у міжнародному правопорядку. Такий підхід підкреслює автономний характер державної влади та її провідну роль у правовому регулюванні.

У класичних теоріях співвідношення державної влади та прав людини розглядається переважно крізь призму пріоритету держави як носія публічного інтересу. Права людини визнаються та гарантуються державою, а їх обсяг і межі визначаються законодавчою волею суверенної влади. Навіть у межах ліберальної правової традиції держава зберігає домінуюче становище як суб'єкт, що встановлює правила реалізації прав і свобод, а їх захист здійснюється насамперед внутрішньодержавними механізмами. Такий підхід зумовлює ієрархічну модель взаємовідносин між державою та особою, у якій держава виступає центральним елементом правової системи [13].

Європейський Союз у сучасній юридичній доктрині обґрунтовано розглядається як особливий правовий порядок *sui generis*, що не зводиться ані до класичного міжнародного права, ані до національних правових систем держав-членів. Автономний характер правопорядку ЄС підтверджується наявністю власної системи джерел права, інституційного механізму та судового контролю, насамперед у діяльності Суду Європейського Союзу. Установчі договори ЄС створили правову систему, яка безпосередньо впливає на правове становище держав і приватних осіб, що зумовлює переосмислення традиційних уявлень про межі державної влади та її виключну компетенцію у правовому регулюванні [14].

Одним із ключових чинників трансформації концепції держави в умовах європейської інтеграції є обмеження державного суверенітету через принципи

примату та прямої дії права Європейського Союзу. Принцип примату передбачає пріоритет норм права ЄС над нормами національного права держав-членів у разі їх колізії, тоді як принцип прямої дії забезпечує можливість безпосереднього застосування норм права ЄС у внутрішньодержавних правопорядках без необхідності їх додаткової імплементації. Зазначені принципи суттєво трансформують класичне розуміння суверенітету як абсолютної та неподільної ознаки держави, формуючи модель «обмеженого» або «поділеного» суверенітету в межах наднаціонального правового простору.

У результаті дії наднаціонального правового регулювання змінюється і роль держави в системі публічної влади. Держава перестає бути єдиним і остаточним суб'єктом правотворення та правозастосування, виконуючи функцію провідника норм права ЄС у національній правовій системі. Водночас на державу покладається обов'язок забезпечувати ефективність і повноту реалізації права Європейського Союзу, що впливає на трансформацію її функцій і механізмів здійснення влади. Така еволюція сприяє формуванню нової концепції держави як учасника багаторівневої правової системи, у якій поєднуються національні та наднаціональні елементи правового регулювання [15].

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод заклала якісно новий підхід до розуміння обов'язків держави у сфері забезпечення прав і свобод людини. У межах конвенційної системи держава розглядається не лише як суб'єкт, що утримується від неправомірного втручання у сферу прав людини, а й як активний учасник, на якого покладаються як негативні, так і позитивні зобов'язання. Негативні зобов'язання полягають у обов'язку держави утримуватися від порушення прав, гарантованих Конвенцією, тоді як позитивні зобов'язання передбачають вжиття активних заходів для забезпечення їх реального та ефективного здійснення. Такий підхід істотно розширює традиційне розуміння функцій держави та посилює її відповідальність перед особою.

У контексті стандартів ЄКПЛ держава поступово трансформується з «нічного сторожа» у гаранта ефективного захисту прав людини. Європейський суд з прав людини послідовно наголошує на тому, що права, проголошені Конвенцією, мають бути не теоретичними або ілюзорними, а практичними й ефективними. Це зумовлює обов'язок держави створювати належні законодавчі, адміністративні та судові механізми захисту прав і свобод, а також забезпечувати їх реальне функціонування. Відповідно, функції держави розширюються за рахунок активної правозахисної діяльності, що суттєво впливає на сучасне розуміння публічної влади.

Практика Європейського суду з прав людини справляє безпосередній вплив на внутрішньодержавні правові системи, зумовлюючи їх адаптацію до конвенційних стандартів. Рішення ЄСПЛ не лише встановлюють порушення Конвенції у конкретних справах, а й формують загальні правові позиції, які мають враховуватися національними судами та іншими органами державної влади. Такий вплив сприяє уніфікації підходів до захисту прав людини, зміні правозастосовної практики та переосмисленню ролі держави як суб'єкта, зобов'язаного забезпечувати відповідність національного права європейським стандартам. У цьому аспекті практика ЄСПЛ виступає одним із ключових чинників трансформації функцій держави у сучасному європейському правовому просторі.

Поєднання правових механізмів Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зумовило формування багаторівневої системи захисту прав людини, у межах якої взаємодіють національні, наднаціональні та міжнародні правові порядки. У цій системі держава виступає ключовою ланкою, відповідальною за імплементацію та ефективне застосування як норм права ЄС, так і конвенційних стандартів. Багаторівневий характер захисту прав людини сприяє посиленню гарантій прав і свобод, водночас істотно трансформуючи класичне уявлення про виключну компетенцію держави у цій сфері.

Важливим елементом зазначеної системи є взаємодія Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини, яка здійснюється через механізм взаємного врахування судової практики та узгодження правових позицій. Хоча Європейський Союз формально не є стороною ЄКПЛ, Суд ЄС у своїй практиці визнає фундаментальні права як загальні принципи права ЄС, орієнтуючись при цьому на положення Конвенції та рішення ЄСПЛ. Така взаємодія сприяє гармонізації стандартів захисту прав людини та мінімізації ризиків колізій між правопорядком ЄС і конвенційною системою.

У результаті синергії права ЄС і стандартів ЄКПЛ формується сучасна європейська концепція держави, яка ґрунтується на принципах верховенства права, обмеженості публічної влади та підвищеної відповідальності держави перед особою. Держава в межах цієї моделі розглядається не лише як носій владних повноважень, а як активний гарант прав і свобод людини, зобов'язаний діяти у межах, визначених наднаціональними та міжнародними правовими стандартами. Такий підхід відображає еволюцію державності у Європі та слугує теоретичною основою для подальшого розвитку доктрини правової, демократичної та соціально відповідальної держави.

Трансформація концепції держави під впливом права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції з прав людини має безпосереднє значення для національних правових систем, насамперед у контексті імплементації європейських стандартів у внутрішнє право. Держава зобов'язана забезпечити узгодженість національного законодавства з правом ЄС та положеннями ЄКПЛ, а також створити ефективні механізми їх практичної реалізації. Це вимагає не лише формального приведення нормативно-правових актів у відповідність до європейських стандартів, а й трансформації правозастосовної практики, зокрема діяльності національних судів, які дедалі частіше застосовують норми права ЄС та враховують практику ЄСПЛ як орієнтир для тлумачення прав і свобод людини.

Зазначені процеси породжують низку викликів для конституційної теорії та практики. Передусім ідеться про переосмислення принципу державного суверенітету, співвідношення конституції та наднаціональних правових актів, а також ролі конституційних судів у багаторівневій системі правового регулювання. Конституційна доктрина змушена реагувати на ситуації потенційних колізій між нормами національного конституційного права та зобов'язаннями, що випливають із членства в ЄС або участі в конвенційній системі. Це сприяє

розвитку концепцій конституційного діалогу та взаємного визнання, які стають новими інструментами забезпечення балансу між національною і наднаціональною владою.

У перспективі трансформація концепції держави зумовлює необхідність адаптації теорії держави і права до європейських правових реалій. Традиційні категорії, зокрема суверенітет, функції держави та джерела права, потребують переосмислення з урахуванням багаторівневого характеру сучасного правопорядку. Теорія держави і права має інтегрувати європейський досвід у свій категоріальний апарат, формуючи нові доктринальні підходи, здатні адекватно відображати роль держави в умовах наднаціонального правового регулювання та посилення правозахисної функції публічної влади. Така адаптація сприятиме подальшому розвитку юридичної науки та підвищенню ефективності національних правових систем у європейському правовому просторі.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що еволюція концепції держави в сучасному європейському правовому просторі зумовлена комплексним впливом права Європейського Союзу та стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський Союз як правовий порядок *sui generis* та конвенційна система захисту прав людини формують багаторівневу модель правового регулювання, у межах якої держава втрачає ознаки абсолютного суверенного регулятора та набуває рис учасника наднаціональної правової взаємодії. Така трансформація супроводжується переосмисленням ролі державної влади, її функцій і меж здійснення в умовах інтеграційних процесів та посилення правозахисних стандартів.

Наукові висновки, отримані у межах дослідження, свідчать про формування нової європейської концепції держави, що ґрунтується на принципах верховенства права, обмеженості публічної влади та підвищеної відповідальності держави перед особою. Держава розглядається як гарант ефективного захисту прав людини, зобов'язаний забезпечувати виконання як норм права ЄС, так і стандартів ЄКПЛ, у тому числі через врахування практики Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини. Теоретична цінність цих положень полягає у розширенні категоріального апарату теорії держави і права, а практична – у можливості їх використання в процесі вдосконалення національного законодавства та правозастосовної діяльності.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок є дослідження механізмів конституційного діалогу між національними судами, Судом Європейського Союзу та Європейським судом з прав людини, аналіз впливу європейських правових стандартів на розвиток національного конституціоналізму, а також подальше осмислення трансформації базових категорій теорії держави і права в умовах посилення наднаціонального правового регулювання. Зазначені напрями сприятимуть поглибленню теоретичних засад юридичної науки та підвищенню ефективності функціонування національних правових систем у європейському правовому просторі.

Список використаних джерел

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
2. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; за ред. В.В. Копейчикова. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 320 с.
3. Загальна теорія держави і права / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
4. Петришин О.В. Верховенство права в системі дії права. *Проблеми законності*. 2009. Вип. 100. С. 18–30.
5. MacCormick N. Questioning Sovereignty: Law, State, and Nation in the European Commonwealth. Oxford: OUP, 1999. URL: <https://archive.org/details/questioningsover0000neil>
6. Alexy R. A Theory of Constitutional Rights. Oxford: OUP, 2002. URL: <https://global.oup.com/academic/product/a-theory-of-constitutional-rights-9780199584239?cc=ua&lang=en&>
7. Craig P., de Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. Oxford: OUP, 2020. URL: <https://global.oup.com/academic/product/eu-law-9780198915522?lang=en&cc=de>
8. De Búrca G. The European Court of Justice and the Constitutionalisation of EU Law. Oxford: OUP, 2015. URL: <https://iilj.org/wp-content/uploads/2016/08/de-Burca-The-European-Court-of-Justice-and-the-International-Legal-Order-after-Kadi-2009.pdf>
9. Задорожній О.В. Принципи права Європи: теоретико-історичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 89: ч. 1. С. 55–58. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.7>
10. Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Харків: Право, 2013. 760 с.
11. Harris D., O'Boyle M., Warbrick C. Law of the European Convention on Human Rights. Oxford: OUP, 2018. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=NvH8AwAAQBAJ&printsec=copyright&hl=uk#v=onepage&q&f=false>
12. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Київ: Реферат, 2007. 660 с.
13. Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. London: Macmillan, 1982. URL: https://archive.org/details/introductiontost0000unse_r6a8/page/n5/mode/2up
14. Weiler J.H.H. The Constitution of Europe. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. URL: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1487&context=jil>
15. Hartley T. The Foundations of European Union Law. Oxford: Oxford University Press, 2014. URL: https://archive.org/details/foundationsofeur0000hart_s4r2

References

1. Skakun, O.F. (2001). *Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk [Theory of State and Law: Textbook]*. Kharkiv: Konsum [in Ukrainian]
2. *Zahalna teoriia derzhavy i prava: navch. posib [General Theory of State and Law: Study Guide]* / A.M. Kolodii, V.V. Kopeichikov, C.L. Lysenkov ta inshi; za red. V.V. Kopeichykova (1999). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian]
3. *Zahalna teoriia derzhavy i prava [General Theory of State and Law]* / M.V. Tsvik, O.V. Petryshyn, L.V. Avramenko ta in.; za red. M.V. Tsvika, O.V. Petryshyna (2009). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian]
4. Petryshyn, O.V. (2009). *Verkhovenstvo prava v systemi dii prava [The Rule of Law in the System of Legal Operation]. Problemy zakonnosti*. Vol. 100. P. 18–30. [in Ukrainian]
5. MacCormick, N. (1999). *Questioning Sovereignty: Law, State, and Nation in the European Commonwealth*. Oxford: OUP. Retrieved from: <https://archive.org/details/questioningsover0000neil> [in English]
6. Alexy, R. (2002). *A Theory of Constitutional Rights*. Oxford: OUP. Retrieved from: <https://global.oup.com/academic/product/a-theory-of-constitutional-rights-9780199584239?cc=ua&lang=en&> [in English]
7. Craig, P., de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases, and Materials*. – Oxford: OUP. Retrieved from: <https://global.oup.com/academic/product/eu-law-9780198915522?lang=en&cc=de> [in English]
8. De Búrca G. (2015). *The European Court of Justice and the Constitutionalisation of EU Law*. Oxford: OUP. Retrieved from: <https://iilj.org/wp-content/uploads/2016/08/de-Burca-The-European-Court-of-Justice-and-the-International-Legal-Order-after-Kadi-2009.pdf> [in English]
9. Zadorozhnii O.V. (2025). *Pryntsypy prava Yevropy: teoretyko-istorychnyi aspect [Principles of European Law: Theoretical and Historical Aspect]*. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii PRAVO*. Vol. 89: P. 1. P. 55–58. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.7> [in Ukrainian]
10. Iakoviyuk, I.V. (2013). *Pravovi osnovy intehratsii do YeS: zahalnoteoretychnyi analiz: monohrafiia [Legal Foundations of Integration into the EU: A General Theoretical Analysis: Monograph]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian]
11. Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. (2018). *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford: OUP. Retrieved from: <https://books.google.com.ua/books?id=NvH8AwAAQBAJ&printsec=copyright&hl=uk#v=onepage&q&f=false> [in English]
12. Shevchuk, S. (2007). *Sudovi zakhyst prav liudyny: Praktyka Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny u konteksti zakhidnoi pravovoi tradytsii [Judicial Protection of Human Rights: The Case Law of the European Court of Human Rights in the Context of the Western Legal Tradition]*. Kyiv: Referat [in Ukrainian]
13. Dicey, A.V. (1982). *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*. – London: Macmillan. Retrieved from: https://archive.org/details/introductiontost0000unse_r6a8/page/n5/mode/2up [in English]
14. Weiler, J.H.H. (1999). *The Constitution of Europe*. – Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1487&context=jil> [in English]
15. Hartley, T. (2014). *The Foundations of European Union Law*. – Oxford: Oxford University Press. Retrieved from: https://archive.org/details/foundationsofeur0000hart_s4r2 [in English]

Rizhniak Renat,

Honored Worker of Education of Ukraine,
Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of General Legal Disciplines
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1977-9048>

Turenko Oleh,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor at the Department of General Legal Disciplines
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4653-4731>

Pasichnyk Nataliia,

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Senior Research Fellow of the Secretariat of the Academic Council
(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0923-9486>

**THE EVOLUTION OF THE CONCEPT OF THE STATE UNDER THE INFLUENCE
OF EUROPEAN UNION LAW AND THE STANDARDS
OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS**

The article is devoted to the study of the evolution of the concept of the state under the influence of European Union law and the standards of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. It is substantiated that contemporary European integration processes lead to the transformation of classical theoretical and legal perceptions of the state as the bearer of absolute sovereignty and the sole centre of public authority. It is demonstrated that EU law, as an autonomous legal order sui generis, together with the Convention system of human rights protection, forms a multilevel model of legal regulation within which the state functions as an element of complex supranational legal interaction.

The article analyses the impact of the principles of primacy and direct effect of European Union law on the limitation of state sovereignty, as well as the significance of the doctrine of positive and negative obligations of the state, developed in the case law of the European Court of Human Rights, for rethinking the functions of public authority. It is emphasized that in the contemporary European legal space the state appears not only as a subject of authoritative regulation, but primarily as a guarantor of the effective protection of human rights and fundamental freedoms.

Special attention is paid to the synergy between EU law and the standards of the European Convention on Human Rights, which is manifested in the interaction between the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights and contributes to the unification of approaches to human rights protection. The conclusion is drawn that a model of a “rule-of-law, limited and accountable state” is being formed, within which public authority is exercised with due regard to supranational legal obligations and the principle of the rule of law.

It is substantiated that the transformation of the concept of the state is of significant importance for national legal systems, as it requires the adaptation of constitutional theory, legislation and law enforcement practice to European standards. Prospective directions for further scholarly research related to the development of the theory of state and law in the context of European integration are identified.

Key words: state, European Union law, European Convention on Human Rights, sovereignty, human rights, theory of state and law.

*Дата першого надходження статті до видання: 24.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025*